
Ájluovta skåvllå julevsámegiela profijllaskåvllån

«Ratjástibme julevsámegiela ávddånibmáj»

Drag skole som lulesamisk profilskole

«Et krafttak for lulesamisk språkutvikling»

Arbeidsgruppens utredning av 25.februar 2024

Av:

Ingrid Kintel, rektor ved Ájluovta skåvllå/Drag skole

Marita Mikkelsen, lærer ved Ájluovta skåvllå/Drag skole

Anne Silja Turi, lærer ved Ájluovta skåvllå/Drag skole

Lars Filip Paulsen, samisk rådgiver Hábmara suohkan - Hamarøy kommune

Sven Roald Nystø, FAU-leder ved Ájluovta skåvllå/Drag skole

Innhold

Mandat	3
Utredningens innhold	3
Del 1: Dagens lulesamiske språkundervisning og språkressurser ved Ájluovta skåvllå/Drag skole	4
Del 2: Lokale og nasjonale utviklingstrekk for lulesamisk språkopplæring	6
Hvem er tilbyderne av lulesamisk språkopplæring for grunnskolen skoleåret 2023/24?	9
Del 3: Styrking av språkfremmende miljø ved Ájluovta skåvllå/Drag skole	10
Synliggjøring av språk	10
Læremidler	11
Utvidede læringsarenaer	14
Del 4: Lulesamisk profilskole	18
Kjennetegn på sterke språkmodeller	20
Rett til samiskundervisning etter en sterk språkmodell	20
Barn med norsk som opplæringsspråk i profilskolen	20
Ubalanse i samisk språkopplæring: Veien mot en lulesamisk profilskole	21
Del 5: Mål og målbeskrivelse	22
Visjon:	22
Effekt mål:	23
Arbeidsmål:	23
Tiltak 1. Økning i antall lulesamiske språkbrukere:	23
Tiltak 2. Utvikling av tradisjonskunnskap:	23
Tiltak 3. Styrking av fagmiljøet:	23
Tiltak 4. Utvikling av lulesamiske læremidler:	23
Tiltak 5. Fjernundervisning ved Ájluovta skåvllå/Drag skole:	23
Målbeskrivelse:	23
1. Økning i antall lulesamiske språkbrukere: Veien mot sterke språkmodeller	23
2. Utvikling av tradisjonskunnskap	24
3. Tiltak for styrking av fagmiljøet	25
4. Initiering, organisering og utvikling av lulesamiske læremidler	26
5. Fjernundervisning ved Ájluovta skåvllå/Drag skole	27
Del 6: Nyttevirkninger og økonomiske rammebetingelser	28
Nyttevirkninger	28
Dagens finansiering av lulesamisk språkopplæring ved Ájluovta skåvllå/Drag skole	29

Mandat

Hamarøy kommune og Tysfjord kommunes vestsida ble slått sammen fra 1. januar 2020 og dannet Hábmera suohkan - Hamarøy kommune. Ett av Fellesnemndas arbeid var Delprosjekt 10.2.1 Plan for Oppvekst og Undervisning¹.

Faggruppen som arbeidet med delprosjektet ønsket å fremheve noen av forslagene i NOU 2016: 18 Hjertespråket, da denne rapporten har vurdert og foreslått tiltak for å sikre funksjonelle og likeverdige offentlige tjenester på samisk.

I avsnitt 4.1 blir Drag skole foreslått som en samisk profilskole.

«Drag skole foreslås som samisk profilskole. Drag skole har lang erfaring med samisk opplæring, har opparbeidet seg kompetanse, har samiskspråklig personale og har de fleste samiske elevene i grunnskolen. Drag skole har også inngående kjennskap til de samiske læreplanene. Profilskolen skal veilede, koordinere samiskopplæringa i kommunen og være en ressurs for de andre skolene i kommunen. Dette innebærer at skolen må få ekstra ressurser til administrasjon for å ivareta de oppgaver en profilskole skal ha». (Punkt 4.1 s. 8)

I møtet den 7. mai 2020 behandler kommunestyret i Hábmer – Hamarøy Delrapport plan for oppvekst og undervisning, som var oppført som sak PS 26/2020. Vedtaket var at kommunedirektøren ble anmodet om å prioritere utredningen for politisk behandling av punkt 3, som omhandler Drag skole som lulesamisk profilskole.

Utredningens innhold

Arbeidsgruppens utredning omfatter:

- Del 1: Dagens lulesamiske språkundervisning og språkressurser ved Ájluovta skávlå/Drag skole
- Del 2: Lokale og nasjonale utviklingstrekk for lulesamisk språkopplæring
- Del 3: Styrking av språkfremmende miljø ved Ájluovta skávlå/Drag skole
- Del 4: Lulesamisk profilskole
- Del 5: Mål og målbeskrivelse
- Del 6: Nyteffekter og økonomiske rammebetingelser

Arbeidsgruppen omtaler de statlige rammebetingelsene som påvirker utviklingen av Ájluovta skávlå/Drag skole som en lulesamisk profilskole. Videre sier vi noe om statlige bidrag og støtteordninger for lulesamisk opplæring ved Áluovta skávlå/Drag skole og hvordan disse kan påvirke skolens økonomiske bærekraft og profil. Dette vil gi et helhetlig bilde av finansieringen av lulesamisk språkopplæring ved skolen og vil bidra til å veilede beslutningene om skolens videre utvikling. Utredningen omfatter ikke videre planlegging eller skisse av prosessen i forhold til målene beskrevet i målbeskrivelsen. Utredningen er enstemmig.

¹<https://img8.custompublish.com/getfile.php/4608026.2698.qwjszaswqipjn/Plan+for+oppvekst+og+undervisning.pdf?return=www.hamaroy.kommune.no>

Del 1: Dagens lulesamiske språkundervisning og språkressurser ved Ájluovta skávllá/Drag skole

Hábmer - Hamarøy ligger i et lulesamisk kjerneområde, og kommunen er innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk. Det betyr at befolkningen har en rett til å bli betjent på to språk, samisk og norsk. Opplæringsloven sier «I samiske distrikt har alle i grunnskolealder rett til opplæring i og på samisk (...). Utanfor samiske distrikt har samar i grunnskolealder rett til opplæring i samisk». Hábmara suohkan – Hamarøy kommune oppfyller denne individuelle rettigheten for barn i grunnskolealder, og har to offisielle opplæringsspråk for Ájluovta skávllá/Drag skoles 91 elever. Undervisningen er organisert i parallelle løp, der foreldre velger opplæringsspråk for sine barn ved skolestart, og barna starter enten i samisk eller norsk klasse. I de samiske klassene skal all undervisning skje på lulesamisk og i de norske klassene skal all undervisning skje på norsk. 26 elever ved Ájluovta skávllá/Drag skole har valgt samisk som førstespråk, som utgjør omtrent 1/3 av elevene ved skolen. Alle samiske klasser er fådelte, det vil si at ulike klassetrinn er sammenslåtte. 2/3 av elevene går i norske klasser, og av disse har 35 elever valgt opplæring i samisk som andrespråk. Totalt har 60 elever ved skolen samisk i fagkretsen, det utgjør 2/3 av skolens elevmasse.

Skolens samlede samiskspråklige kompetanse består av 16 personer med varierende kunnskaper i samisk. Seks av disse er lærere som behersker lulesamisk skriftlig og muntlig, i øvrig behersker flere lærere lulesamisk bare muntlig. Også ansatte med andre oppgaver har varierende samiskspråklig kompetanse. Fra høsten 2024 oppretter Nord universitet begynneropplæring i lulesamisk for lærere under Utdanningsdirektoratets etterutdanningsordning Kompetanse for kvalitet. Det er forventet at 2-3 lærere ved Ájluovta skávllá/Drag skole vil delta i studiet, noe som vil styrke skolens samlede kompetanse ytterligere.

Ájluovta skávllá/Drag skole var tidlig ute med å tilby parallelle opplæringsløp på norsk og samisk, også før elever hadde individuell rett til opplæring i og på samisk. Høsten 1993 startet de første elevene med samisk som førstespråk på skolen, og i 31 sammenhengende år har dette vært en fungerende praksis for skolen, med et svært stabilt samiskspråklig elevgrunnlag. På svært få andre steder enn i indre Finnmark har man mulighet til å tilby stedlig samisk språkopplæring til større grupper. En stedlig samisk språkopplæring fordrer et stabilt og godt samisk elevgrunnlag. Ájluovta skávllá/Drag skole utpeker seg sør for indre Finnmark i forhold til andre områder ved at den samiske språkopplæringa er sentralisert til én skole og ett område. Den største delen av den lulesamiske elevmassen får sin opplæring som stedlig undervisning, noe som er synliggjort i en rekke statistikker.

Figur 5.1 Elevtall for lulesamisk i grunnskolen, gult felt er andelen fjernundervisningselever

Kilde: Lule- og sørsamisk fjernundervisning, Kevin Johansen, Samiske tall forteller, 2019²

En betraktelig prosentandel av alle elever som får lulesamisk språkspråkopplæring, får denne undervisninga på Ájluovta skávlå/Drag skole. Skolen er i en særstilling i Norge; den eneste skolen som har et førstespråklig utdanningsløp på lulesamisk, organisert i samiske klasser, der alle skolefag undervises på samisk. Tallene forteller at Hábmer – Hamarøy har et særlig ansvar for lulesamisk språk, et ansvar med nasjonal verdi. Dersom det lulesamiske språket skal overleve, krever det at språkbrukerne har god språkbeherskelse; samisk må høres og brukes. Tallene forteller at det er i Hábmer – Hamarøy og på Ájluovta skávlå/Drag skole det skjer. På videregående nivå har alle lulesamiske elever over år fått sin rettmessige opplæring via fjernundervisning, men også her har Knut Hamsun js/vgs de senere årene kunnet tilby stedlig undervisning i lulesamisk. Det er kun i Hábmer – Hamarøy at et lulesamisk opplæringstilbud gis fra barnehage til videregående skole.

Et solid pedagogisk læringsfellesskap er en grunnleggende forutsetning for god utvikling i hver enkelt skole. Kollektive prosesser har for første gang eksplisitt fått plass i læreplanverket i norsk skole, der det i overordnet del er beskrevet som en av fem sentrale prinsipper for skolens praksis³. (Kunnskapsdepartementet, 2017). Denne kollektive kulturen oppstår ikke tilfeldig – den krever tilrettelegging og ledelse. Ledelsen må skape rom for verdiarbeid, felles forståelse av hensikt og utfordringer, og kollektiv kreativitet. Ledelse av et profesjonsfellesskap i en norsk-samisk skole krever videre forståelse for kompleksiteten i skolens kultur og praksis. Dette innebærer å ivareta og utvikle en minoritets identitet, kultur og språkovertøring i et majoritetsspråklig skolemiljø. På Ájluovta skávlå/Drag skole skal alle elever lykkes, i begge språkene. Med over 30 års undervisningserfaring i parallelle løp har de gode prosessene i profesjonsfellesskapet vært svært viktige. Ájluovta skávlå/Drag skole har et unikt arbeidsfellesskap, der to språk er skolens offisielle språk, der mennesker jobber for å utvikle parallelle løp, på samme tid som fellesskapet skal styrkes. I situasjoner hvor det

² https://samilogutnuit.no/sites/default/files/publications/5.lule-og_sorsamisk_fjernundervisning_samiske_tall_12_ok.pdf

³LK20; overordnet del [3. Prinsipper for skolens praksis | udir.no](https://www.udir.no/3-Prinsipper-for-skolens-praksis)

profesjonelle læringsfellesskapet fungerer godt, vil dette også reflekteres i klasserommet og i elevenes prestasjoner.

Ájluovta skávvllá/Drag skole ble høsten 2023 nominert til Dronning Sonjas skolepris av Statsforvalteren i Nordland. Dronning Sonjas skolepris deles ut annethvert år til en skole som har utmerket seg ved å praktisere likeverd og inkludering. Det legges vekt på at barn og unge skal oppleve et faglig, sosialt og kulturelt felleskap på skolen. Alle skal oppleve at de er anerkjente deltakere i skolefellesskapet. Samtidig skal elevene sikres et fullverdig og likeverdig opplæringstilbud som tar hensyn til at elever er ulike⁴. Statsforvalteren i Nordland trakk dette frem om Ájluovta skávvllá/Drag skole i sin nominasjon: «Resultater fra de siste elevundersøkelsene viser at skolen har hatt en positiv utvikling på de fleste områder – både sammenlignet med seg selv og med andre (fylket og nasjonalt). På de fleste indikatorer har skolen god fagligutvikling. Andelen elever som føler seg mobbet ved skolen, ligger stabilt lavt og godt under både fylkesnivå og nasjonalt nivå⁵».

Ájluovta skávvllá/Drag skole ser foresatte sitt engasjement og samarbeid som en stor ressurs, og som likeverdige samarbeidspartnere rundt elevene. Skolens FAU har deltatt i arbeidsgruppen for utredning av Ájluovta skávvllá/Drag skole som profilskole. FAU står for Foreldrerådets arbeidsutvalg, og er blant de lovbestemte utvalgene som skal bidra til et godt skolemiljø for alle. Hovedoppgaven er å sette samarbeidet mellom hjem og skole i system og gi foreldregruppen reell innflytelse på skolehverdagen.

Del 2: Lokale og nasjonale utviklingstrekk for lulesamisk språkopplæring

Her presenteres grafer og tall som illustrerer utviklingstrekkene for lulesamisk språk, både på lokalt og nasjonalt nivå. Disse er hentet fra Grunnopplæringens informasjonssystem (GSI)⁶ og Ájluovta skávvllá/Drag skoles egne tall.

Elever som har samisk som førstespråk, er de som bruker samisk som sitt primære morsmål eller hjemmespråk. Disse elevene får sin første lese- og skriveopplæring på samisk, og i norskfaget følger de læreplanen⁷ for elever med samisk som førstespråk. Undervisningen i førstespråket inkluderer flere undervisningstimer og har høyere krav sammenlignet med læreplanen for andrespråk.

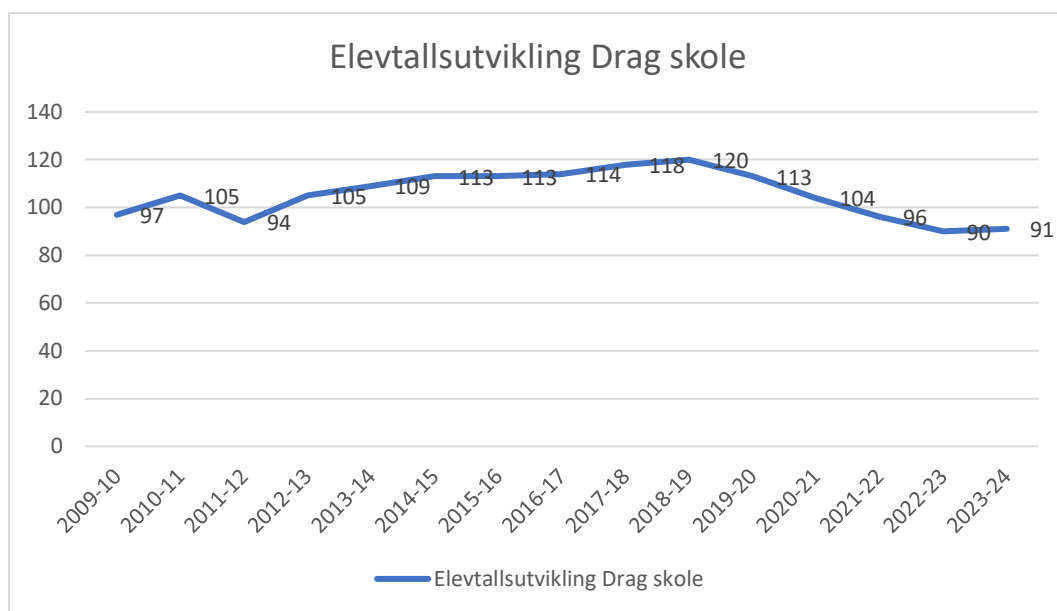
Samisk som andrespråksopplæring refererer til undervisning i samisk for elever som ikke har samisk som sitt primære morsmål eller førstespråk. Disse elevene lærer samisk som et andrespråk, vanligvis som et sidemål eller et fremmedspråk.

⁴ <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/skolepriser/dronning-sonjas-skolepris/dronning-sonjas-skolepris/>

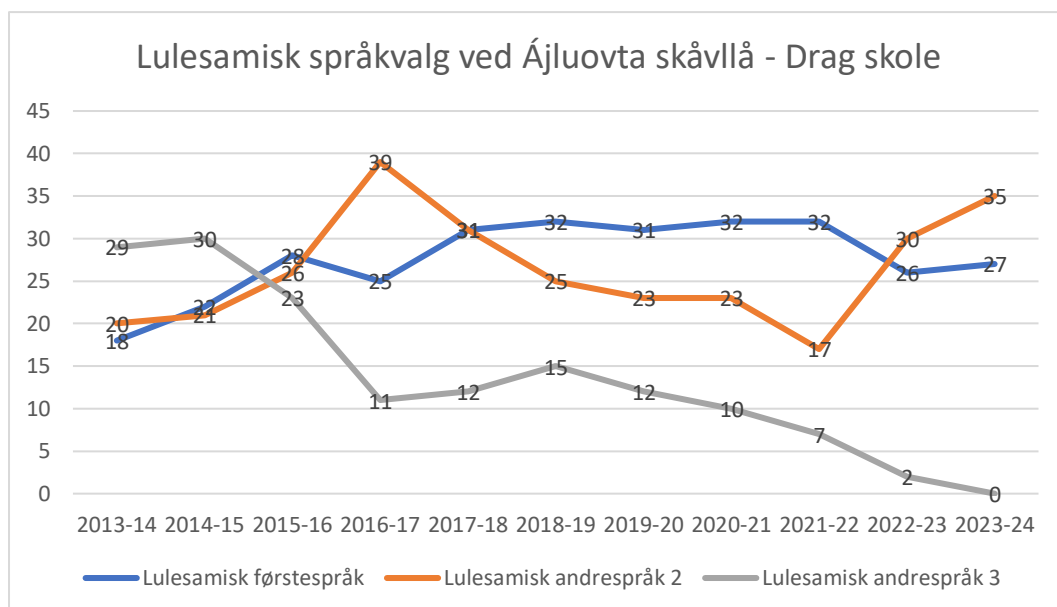
⁵ <https://img8.custompublish.com/getfile.php/5207350.2698.lu7kzqijpujbjb/Vedr+Dronning+Sonjas+skolepris+2023.pdf?return=www.hamaroy.kommune.no>

⁶ <https://gsi.udir.no/informasjon/>

⁷ <https://sametinget.no/grunnopplaring/lareplaner/lareplaner/lareplaner-for-faget-samisk/>

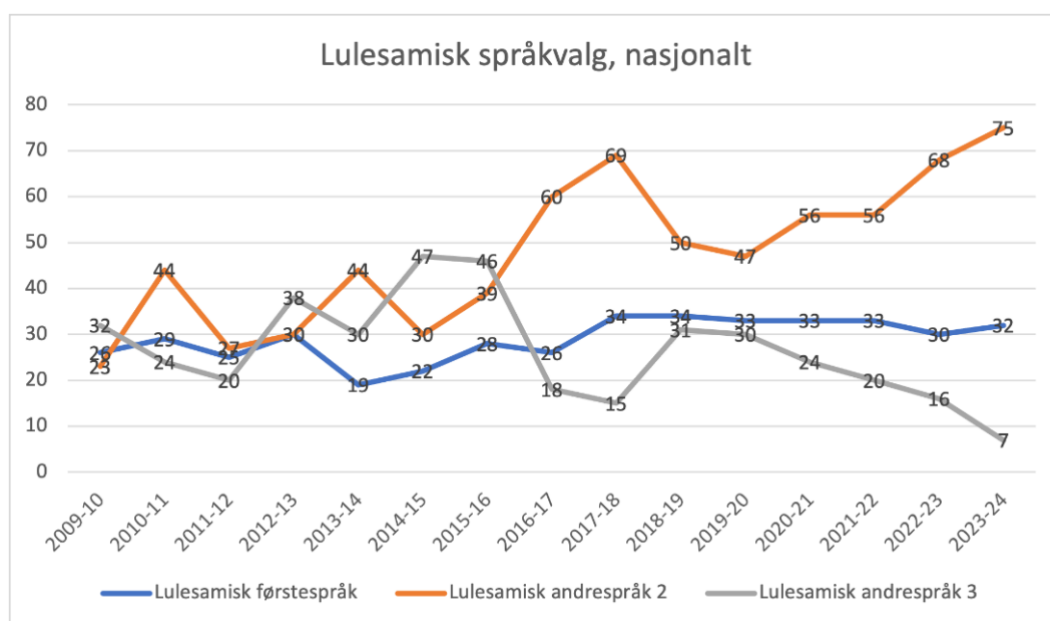
Tabell 1: Elevtallsutvikling ved Ájluovta skåvllå/Drag skole, siste 15 år. Kilde: GSI og Ájluovta skåvllå/Drag skole

Tabell 2: Elevtallsutvikling for lulesamisk språk i grunnskolen ved Ájluovta skåvllå/Drag skole, siste 11 år. Kilde: GSI og Ájluovta skåvllå/Drag skole. GSI viser 26 elever med lulesamisk førstespråk og 34 elever med lulesamisk andrespråk 2 i 2023-24. Ájluovta skåvllå/Drag skole har etter at GSI er rapportert inn fått to nye elever, én som har valgt lulesamisk førstespråk og én som har valgt lulesamisk andrespråk 2.

Tabell 1 gir en oversikt over endringene i elevtallet ved Ájluovta skåvllå/Drag skole de siste 15 skoleårene. Resultatene viser en positiv vekst fra 2009-10 og frem til 2017-18, etterfulgt av en betydelig nedgang i nyere tid. Interessant nok viser tabell 2 at valget av lulesamisk som språk ikke har fulgt samme tendens i like stor grad i samme periode. Dette indikerer en differensiert utvikling mellom elevtallet og valget av lulesamisk som språk ved skolen. Videre viser tabellen at samisk som førstespråk har vært bemerkelsesverdig stabilt og ikke har fulgt den samme nedgangen som elevtallet skulle tilsi. Utviklingen til samisk som andrespråk illustrerer et skifte mellom samisk 2 og samisk 3, der majoriteten av elever nå velger samisk som andrespråk ved *starten* av skoleløpet og dermed følger kompetansemål for faget Lulesamisk andrespråk 2.

Våre erfaringer: Stabil interesse for lulesamisk språk og kultur ved Ájluovta skåvllå/Drag skole. Våre erfaringer indikerer at nedgangen i totalt elevtall ved Ájluovta skåvllå/Drag skole, sammen med en mindre nedgang i valg av lulesamisk som språk, kan forklares av flere faktorer. En av disse faktorene er den økende interessen for å bevare og lære samiske språk og kultur blant både elever og deres familier. Den spesialiserte tilnærmingen til Ájluovta skåvllå/Drag skole, med sitt fokus på å tilby lulesamisk førstespråksundervisning, har også spilt en betydelig rolle. Vår erfaring er at selv om det totale elevtallet har gått ned, har et stabilt antall elever forblitt engasjert i- og valgt lulesamisk som sitt språkvalg ved skolen. Denne stabiliteten kan tilskrives både den økte oppmerksomheten rundt samisk kultur og språk i lokalsamfunnet, samt barnehagenes tidlige innsats for lulesamisk språk i tillegg til Ájluovta skåvllå/Drag skoles årelange dedikasjon til å opprettholde og fremme disse verdiene i sitt pedagogiske tilbud.

Tabell 3: Elevtallsutvikling for lulesamisk språk i grunnskolen nasjonalt, siste 15 år. Kilde: GSI

Tabell 3 illustrerer utviklingen i elevtall som får lulesamisk språkopplæring i grunnskolen siste 15 skoleår. Lulesamisk førstespråk har ei økning på 23 prosent. Lulesamisk andrespråk 2 har ei betydelig økning på 200 prosent, mens lulesamisk andrespråk 3 har en nedgang på 78 prosent. Samlet sett har lulesamisk andrespråk hatt en økning på 44 prosent.

Det er verdt å merke seg at denne økningen for lulesamisk språkopplæring hovedsakelig skjedde i perioden fra 2009-10 til 2017-18, med en nedgang på 1 prosent de siste 6 årene. Tabell 4 viser at sørsamisk språk til sammenlikning har hatt en økning de siste 6 årene på 51 prosent:

Tabell 4: Elevtallsutvikling for sørsamisk språk i grunnskolen, siste 15 år. Kilde: GSI

Våre erfaringer: Økonomiske ressurser har en betydning

Statistikken kan indikere et potensielt metningspunkt eller andre faktorer som påvirker etterspørselen etter lulesamisk som et andrespråk. Vi mener at tilgangen på økonomiske ressurser spille en avgjørende rolle i å forme utviklingen av elevtallet for lulesamisk språkopplæring i grunnskolen, og det er viktig å vurdere denne faktoren når man analyserer eventuelle endringer eller trender i elevtallet over tid.

Tilgangen på tilstrekkelige økonomiske ressurser vil bidra til å styrke og utvide tilbudet om lulesamisk språkopplæring, for eksempel ved å investere i flere lærerstillinger, tilby fjernundervisning⁸, bidra i utviklingen av lulesamiske læremidler, samt tilby kompetanseheving og utviklingsmuligheter for lærere.

Et eksempel som belyser denne sammenhengen er omorganiseringen av Sameskolen for Midt-Norge og etableringen av Sørsamisk kunnskapspark (Åarjelsaemien vierhtiesåafoe) i 2017, initiert av Kunnskapsdepartementet (KD). Etter etableringen av Sørsamisk kunnskapspark viser tabell 4 at antallet elever som velger sørsamisk som andrespråk har økt med imponerende 143 %. Dette antyder en positiv sammenheng mellom økte ressurser tildelt denne språkgruppen og økningen i elevtallet.

Hvem er tilbyderne av lulesamisk språkopplæring for grunnskolen skoleåret 2023/24?

Hábmera suohkan – Hamarøy kommune:

- Ájluovta skávllå/Drag skole: 27 elever med lulesamisk som førstespråk og 35 elever med lulesamisk som andrespråk 2. Stedlig undervisning.
- Badjesijda skávllå/Oppeid skole: Ingen elever.

⁸ <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/samisk-i-skolen/rammeverk-for-fjernundervisning/>

- Strávnjunje áhpadahka/Innhavet oppvekstsenter: 5 elever med lulesamisk andrespråk. Stedlig undervisning med lærer fra Ájluovta skávllå/Drag skole.

Bodø kommune:

- 2 elever med lulesamisk som førstespråk, 20 elever med lulesamisk som andrespråk og 2 elever som får fjernundervisning.

Sørsamisk kunnskapspark:

Tall er ikke tilgjengelige, men det antas at Sørsamisk kunnskapspark står for resten av opplæringen i henhold til Grunnopplæringens informasjonssystem (GSI). Omtrent 25 elever mottar lulesamisk fjernundervisning.

Del 3: Styrking av språkfremmende miljø ved Ájluovta skávllå/Drag skole

Ájluovta skávllå/Drag skole baserer sin undervisning på målene i de samiske læreplanene i Kunnskapsløftet. Samtidig gjør skolen en rekke tiltak utover det som er forventet i læreplanene for å fremme og ivareta flerspråklighet, kulturelt mangfold og et godt læringsmiljø. I denne delen av utredningen gir vi en framstilling av konkrete tiltak og prosjekter som er igangsatt i løpet av de siste årene for å styrke et språkfremmende miljø. Vi forteller også om hvordan vi over mange år har brukt utvidede læringsarenaer for å tilrettelegge for et godt språk- og læringsmiljø.

Synliggjøring av språk

Ájluovta skávllå/Drag skole har i løpet av de siste årene jobbet målrettet med tiltak som kan bidra til å styrke og legge til rette for god språkopplæring. Vi jobber ut fra prinsippet om at alle elever skal ha like språkmuligheter, og alle språk har lik verdi. En viktig forutsetning for et språklig mangfold er å ha gode språkarenaer, og at også samisk språk er synlig og tilgjengelig. Det har pågått lulesamisk språkundervisning ved Ájluovta skávllå/Drag skole i over 30 år, men dette har ikke alltid vært like synlig. Språket er nå synlig og tilgjengelig i skolens fellesarealer. Alle elever ved skolen har vært involvert i dette arbeidet, og skolen er utsmykket med bilder fra ulike turer som elevene ved skolen har vært med på. Motivene inkluderer alle turer fra småtrinn til ungdomstrinn. Bilder har tekst på både samisk og norsk. Når elever, ansatte og gjester kommer til skolen i dag, ønskes de velkommen på samisk og norsk ved hovedinngangen. To språk, knyttet sammen av mennesker, natur og fellesskap.

Bilde: Utsmykkingsprosjekt 2019. Både samisk og norsk språk er godt synlig i fellesarealene på Ájluovta skåvllå/Drag skole. Foto: Ájluovta skåvllå/Drag skole.

Læremidler

Vårt samfunnsansvar er i utgangspunktet å sørge for at lovpålagte undervisningsoppgaver gjennomføres. Skolen tar likevel et større ansvar fordi vi anerkjenner at vi er en viktig samfunnsaktør i det langsiktige arbeidet med å sikre og ivareta et språkmangfold i samfunnet generelt. Vi ønsker derfor å ta et større ansvar i utviklingen av læremidler og utviklingsarbeid som kan være med på å styrke lulesamisk språkopplæring, både lokalt og nasjonalt.

Det er per i dag ingen ressurser til lulesamisk læremiddelproduksjon ved Ájluovta skåvllå/Drag skole. Det gjøres likevel en betydelig innsats i personalgruppa for å bidra til produksjon av læremidler, både i form av konkrete læremidler, terminologiutvikling og samarbeid med aktører som produserer læremidler.

Omslag til læreboka Iednegiella 6, utgitt i 1998. Læremiddelet er i tråd med læreplanen fra 1997, og var det første helhetlige læremidlet tilsvarende et norskspråklig læremiddel beregnet på elever med norsk som opplæringspråk. Iednegiella finnes som læremiddel for 5. – 10. trinn. Det finnes ikke et tilsvarende læremiddel etter verken K06 - samisk eller gjeldende læreplan. I mangel på relevante læremidler bruker lærere som underviser i lulesamisk mye tid på å produsere egne læremidler og lete etter relevante tekster som bidrar til god språkkompetanse. Bilde: <https://www.idut.no/produkt/iednegiella-6/>

Ett læremiddel som nylig er produsert ved skolen, er duker i PVC med typiske begreper og setningsstartere knyttet til måltidsituasjoner. Måltidet brukes som et pedagogisk verktøy ved å skape en arena for å utvikle kommunikasjonsevner og lytteferdigheter. Dukene fungerer dermed som et pedagogisk samtaleverktøy dersom man er i en innlæringsfase, og bidrar

også til språkbevissthet når de er i bruk. Språkdukene er et eksempel på språkarbeid som har kommet til gjennom samarbeid i personalgruppa, og som andre kommunale institusjoner kan ha nytte av. Barnehagene, skolene og flere kommunale institusjoner har fått dukene i gave fra Ájluovta skávllá/Drag skole. Videre ligger det i planene å lage lydfiler som kan brukes i tilknytning til dukene, og som vil være spesielt nyttig for elever og andre i en innlæringsfase.

Bilde: Språkduker med samisk og norsk tekst. Språkdukene ble finansiert med Hábmera suohkan - Hamarøy kommunes tospråklighetsmidler.. Foto: Ájluovta skávllá/Drag skole.

Ájluovta skávllá/Drag skole samarbeider tett med Learnlab, et selskap som utvikler digitale læringsverktøy og digitale læremidler både på norsk og samisk. Selskapet har siden 2019 arbeidet med utvikling og oversetting av digitale læremidler på lulesamisk for 1. – 13. trinn.

Learnlab jobber spesielt med fagene naturfag, samfunnsfag, norsk, KRLE, i tillegg til samisk som første- og andrespråk. I løpet av våren 2024 publiserer Learnlab nye digitale læremidler for lulesamisk som førstespråk 5. - 7. trinn. Læremidler for 1. – 4. trinn er publisert tidligere, og arbeidet med ungdomstrinnet er igangsatt. LearnLab utformer innhold og temaer i tett dialog med Ájluovta skávllá/Drag skole og læremidlene blir dermed relevante for lulesamisk språk, kultur og opplæringsbehov. Flere av læremidlene blir også publisert med norsk tekst, slik at norskspråklige klasser også kan bruke dem.

Det er kritisk mangel på lulesamiske læremidler beregnet på elever i grunnskolen. Det er derfor svært viktig at læremidlene som produseres har god kvalitet, og at de svarer til en virkelighet som elever i dagens skole kan identifisere seg med. Ájluovta skávllá/Drag skole har god oversikt over egne behov, og samarbeid og tett dialog er derfor viktige stikkord når det gjelder utvikling av læremidler beregnet på elever med samisk som førstespråk i grunnskolen.

Bilde: Utsnitt fra lærebok i LearnLab. Ett eksempel på lokal tilknytning er Májjá og mákeungen, der Májjá besøker sin bestemor som bor på Tranøy fyr. Illustrasjon: LearnLab.

Divna sáme Siss-Divtasvuonan viehkedin báhtariddijit juokkirak láhkáj. Ulmutja Ájluovtan, Gásluovtan ja ietjá sajiin aj viehkedin. Másske Oarijevuonan lij sadje gási moadda báhtariddje báhtin ávdđál gá Svierigij báhtarin.

Rádjalávsá

Lávsá gudi viehkedin báhtariddijit várij badjel lidjin oajválattjat sáme, danen gá sáme dábdđin duobddágjit buoremusát. Sáme lidjin hárijánam várijt vádtset, ja siján lidjin vuogas várregárvo. Máhtin aj sámástit gaskanisá, ja dan láhkáj ettjin tuska jalik vuonaga sijav dádjada.

Báhtariddje dárbašin árromsajev ávdđál gá galggin vádálasj mannulahkaj váre badjel. Moattes árrun lávssáfamilijaj lunna. Jus aktak lij dav vuojnnet, de lidjin máhtet stráffiduvvat jábmemij. Máná ettjin oattjo tsuvket majdik jus amás ulmutja báhtin sijá lusi jali jus árrun sijá lunna. Úsjudalá man gássjel dat lij mánájda. Dálle galga gullat avta lávssáfamilija birra. Petra ja Nils Knutsen, Smájile.

Bilde: Utsnitt fra lærebok i LearnLab. Et annet eksempel som publiseres våren 2024, er historien om Petra og grenselosene. Her arbeider elevene med lesetekster for å utvikle språkkompetansen sin, samtidig som de lærer om en viktig del av krigshistorien i Tysfjord. Læremiddelet er utarbeidet i samarbeid med lærere på Ájluovta skávllå/Drag skole. Foto: LearnLab.

Tjiegnodibme tækstaj

Boahte bieliin li gatjálvisá tevsta hárráj.

Vássteda gatjálvisájt ja dagá dahkamusájt boahte bieliin.

Jus sidá, de duoddi gávástagájt girijáj dav hiervvitjit.

Gatjálvisá tevsta hárráj:

Tjiejggi subtsasa sisanov gálmájn áni gárgadisájn:

Manen Máddjá nav hádján?

Makkár rievddadusájs stádajn lidjin buojkulvisá girjen?

Bilde: Utsnitt fra lærebok i LearnLab. De digitale læremidlene er multimodale, slik at elevene kan arbeide med tekst, lyd og visuelle effekter. Elevene kan også interagere med læremidlene. Lærere på Ájluovta skávllå/Drag skole har samarbeidet tett med LearnLab i utviklingen av læremidler som gjelder språklige strukturer i lulesamisk. Foto: LearnLab.

Ájluovta skávlå/Drag igangsetter et terminologiprojekt i naturfag, støttet av Sametinget, i løpet av våren 2024. Personer med språkfaglig kompetanse utenfor skolens organisasjon skal gjøre jobben, mens prosjektet organiseres og følges opp av ansatte fra Ájluovta skávlå/Drag skole.

Skolen og samfunnet trenger terminologi for å kunne utvikle lulesamisk som undervisnings- og kommunikasjonsspråk. I lulesamisk område mangler vi samiskspråklige læremidler i flere fag på ulike trinn. Elever må kunne lære seg samiske termer selv om vi i dagens skole må støtte oss til norske læremidler. Lett tilgjengelig og relevant naturfagsterminologi vil lette jobben for lærere som underviser i og på samisk. Videre vil det å samle lulesamisk naturfaglig terminologi være særlig nyttig for læremiddelprodusenter og oversettere.

Oftest følger det et stort terminologiarbeid med oversettelser av lærebøker og annen litteratur, noe som bidrar til at utgivelser kan ta uforholdsmessig lang tid. Dette prosjektet vil kunne bidra til å gjøre framtidige oversettingsjobber og nyutvikling av læremidler enklere for forlag og oversettere.

Det er dessuten behov for at oversettere har likelydende termer tilgjengelig. I skolesammenheng er det problematisk at ulike oversettere bruker ulike termer om samme ting eller fenomen. Terminologiarbeid er viktig fordi det sørger for at samme type termer blir brukt av ulike profesjoner som jobber med skolefag, men også fordi oversettere og samfunnet er tjent med en samling av fagtermer.

Utvidede læringsarenaer

Samarbeid med andre institusjoner og ressurspersoner lokalt bidrar til å lage samiskspråklige arenaer for elevene utenfor klasserommet. For mange elever er skolen en av få arenaer der de hører og bruker samisk. Skolen har derfor en viktig rolle i å oppsøke og skape arenaer der samisk er det naturlige kommunikasjonsspråket. Tilgangen til arenaer for lulesamisk språklæring i Hábmer - Hamarøy står i en unik posisjon. Disse bygger på tidligere generasjoners levde liv til de som i dag er bosatt på Drag med omland (Urheim, Mikal 2017⁹). Denne bosettingen omfatter to forhold. Det ene er den historiske bakgrunnen for dette, og det andre hvordan Ájluokta - Drag som et sted og samfunn framstår i dag, i et framtidsrettet perspektiv. Bosettingen i historiens kjølvann er dels etterkommere av de samer som på 1960-1970-tallet flyttet ut fra noen av Tysfjordens inn-fjorder, og som et resultat av en statlig boligaksjon utført i Tysfjord kommune i denne perioden (Johnsen¹⁰, Kristin 2017), som i sum resulterte i en konsentrert samisk befolkning i stedene rundt Ájluokta – Drag (Evjen, Bjørg¹¹ 2001:37-78).

⁹ Urheim, Mikal 2017: Muhtem sáme árrombájkke. Bierggim ja barggo Oarjjevuonan 1940-1970. (Et samisk bosted. "Det å klare seg" og arbeid i Hellmofjorden 1940-1970). ČállidLágádus. Kárašjohka – Karasjok. (s. 28).

¹⁰ Johnsen, Kristin Green 2017: Boligaksjonsjonsbarn – sorg og lengsel. Mastergradsoppgave. Nord universitet 2017. <https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/handle/11250/2478370>

¹¹ Evjen, Bjørg 2001: Velferd og mangfold. Tysfjord kommune 1950-2000. Tysfjord kommune 2001

Ungdomstrinnet går hvert år på fjellturer, og har en lang tradisjon med å gå fra Vájsáluokta i Sverige til Vuodnabahta - Hellmobotn i Norge¹². Høsten 2023 hadde vi med oss samiskspråklige ressurspersoner som kunne fortelle om hvordan området har vært brukt av den samiske befolkninga som var bosatt i fjordene, og om krigen og om flyktningeruta der det antas at ca. 3000 flyktninger valgte denne veien til friheten på svensk side¹³.

Bilde: Svierikváttsos 2023/Sverigesturen 2023. 8.-10. trinn med lærere og gjester poserer ved grenseskillet. Foto: Zdeno Dvořák.

Samiskspråklige elever hadde i oppgave å intervju og ta lydopptak av ressurspersonene når de snakket om ulike tema. I etterarbeidet laget elevene en podkast om samiske bygninger (lávvo og gamme), som ble sendt på NRK Sápmis radiokanal og ble tilgjengeliggjort for allmennheten på deres nettside. Dette samarbeidet, både med ressurspersoner og NRK, gir elevene erfaringer med at språket også har en verdi utenfor skolens vegger.

¹² A: Urheim, Ronald 2022: "I samiske fotspor der Norge er smalest. Sammendrag." (s. 65). Bårjås 2022. Árran Julevsáame guovdásj Lulesamisk senter. Báhkko. Ájluokta – Drag. (Bårjås betyr "seil" og er Árrans populærvitenskapelige tidsskrift).

B: Andersen, Oddmund og Lis-Mari Hjortfors 2013: "Fortellinger om reindriften og de spor de satte etter seg langs grenseleden mellom Sørfjorden i Tysfjord og Ritsem i Gällivare." Bårjås 2013 s. 52-63.

¹³ A: Soleim, Marianne Neerland, Jens-Ivar Nergård og Oddmund Andersen 2015: Grenselos i grenseland. Samisk og norsk losvirksomhet i nordre Nordland og Sør-Troms 1940-1945. Orkana Akademisk. Stamsund.

B: 1: Thomassen, Arne Håkon 2018: "Opprullingen av flyktningetrafikken i Tysfjord 1945" s. 72-91.

2: Andersen, Oddmund 2018: "Vaktbunkere og finntelt. Tysk vakthold langs grensen til Sverige under 2. Verdenskrig" s. 92-116. Begge artiklene i Krig, okkupasjon og flyktninger. Tjalarájdjo – Árran julevsáame guovdásj – nr. 3. Báhkko. Ájluokta – Drag.

Bilder: Svierik váttsoš 2023/Sverigesturen 2023. Mareno Mikkelsen er en samiskspråklig tradisjonsbærer. Her forteller han om suojnne/sennagress, som har egenskaper som gjør veksten velegnet som isolasjon i gábmaga/komager. Foto: Zdeno Dvořák.

Et annet prosjekt som samiskspråklige elever på ungdomsskolen jobber med, er dokumentasjon av kulturarv. Dette i samarbeid med Árran Julevsáme guovdásj Lulesamisk senter, der elevene får ta del av kulturarven i museets samlinger. Elevene er bidragsytere i et større samarbeidsprosjekt mellom museene i Nordland som har fått tittelen Ukas objekt. Målet er å vise gjenstander fra museenes samlinger. Elevene får studert gamle gjenstander, samt undersøke historien og tradisjonene bak gjenstandene. Deretter skriver elevene en tekst på vegne av Árran som publiseres på Árrans hjemmeside. For elevene er det fint å få jobbe med veiledet språkarbeid som gagnar et større publikum. Dette er også en samisk språkarena.

En forutsetning for et godt språkmiljø, er et godt elev- og læringsmiljø. På Ájluovta skávllá/Drag skole er friluftsliv én av bærebjelkene i arbeidet med elev- og læringsmiljøet. Gjennom et tiårig løp deltar elevene på turer som blir stadig mer utfordrende desto eldre de blir, og vi som skole vet at vi gjennom dette utrufter elevene med kompetanse for livet. Over flere tiår er det etablert en kultur ved Ájluovta skávllá/Drag skole der det å mestre friluftsliv og fjelliv er en naturlig del av opplæringa. Denne kulturen er så godt forankret at det er blitt en sterk identitetsmarkør for skolen, og turene er noe elever og foreldre vet hva innebærer og har forventninger til.

De yngste elevene har uteskole én dag i uka gjennom hele skoleåret. Da er nærmiljø, skogen og fjæra læringsarena. I fjerde klasse er elevene på sin første overnattingstur ute. Fra elevene begynner på mellomtrinnet deltar de på overnattingsturer og fjellturer hver høst og vår. Etter hvert som elevene blir eldre, blir turene lengre og mer utfordrende. Målet med turene er bl.a. at elevene skal lære å “bierrggit”¹⁴ i naturen. Bierrggit i naturen er et kompetansemål i naturfag i LK20-S, og er en nødvendig og viktig del av den totale kompetansen til barn som vokser opp med nærhet til dype fjorder og bratte fjell.

Kunnskapen om -og nærheten til naturen, som elevene får erfare, bidrar i sin tur til at elevene utvikler kunnskap om sammenhenger i naturen som er nødvendig for å forstå

¹⁴ Bierrggit: Samisk begrep for å klare seg. Begrepet benyttes i læreplanverket Kunnskapsløftet 2020

hvordan vi mennesker er med på å påvirke den og hvordan naturen påvirker oss. Dette gir dem et verdigrunnlag som fremmer respekt for naturen og viktigheten av å ta vare på den.

Over år har vi erfart at elevene våre opplever mestring og glede etter å ha deltatt på disse turene. Vi kan beskrive denne mestringen som å vinne over seg selv og å bygge mental styrke. Turene legger til rette for samarbeid og teambuilding, der forståelsen for gjensidig avhengighet av hverandre utvikles. Når man er langt til fjells er man fullstendig avhengig av «flokken». Vi ser at det styrker elevenes sosiale ferdigheter og evne til samarbeid med hverandre. Å klare seg selv i naturen, løse problemer sammen, og håndtere utfordringer kan overføres til andre områder av livet.

Trivsel og trygghet er en forutsetning for et godt læringsmiljø. Vi har gjennom mange år erfart at turene styrker samholdet i elevgruppa, og det har svært positive ringvirkninger for elevmiljøet resten av skoleåret. Vi ser at elevene våre gjennom disse turene bygger sterkere bånd til hverandre, og at det er positivt for fellesskapet også mellom lærere og elever. Det har stor verdi for skolen å inkludere og utnytte de ressursene som finnes i lokalsamfunnet. Lokale ressurspersoner har kompetanser som er verdifulle å trekke inn i undervisninga i mange sammenhenger. Det dreier seg ofte om kompetanser som kan forankres i både kompetansemål, kjerneelementer og tverrfaglige temaer i ulike fag. Dette gir elevene direkte tilgang til autentiske kilder og erfaringer, og skolen får en unik mulighet til å nyttiggjøre seg av ressurser som både innehar tradisjonskunnskaper som er kompleks, sammenvevd og lagret i språket. Språkkunnskapenes omfang og rekkevidde kommer til syne og uttrykkes svært ofte gjennom praktisk handling. Det er nettopp denne kombinasjonen av kompetanser som er unik og verdifull for Håbmer - Hamarøy og Ájluovta skávllå/Drag skole, og som bidrar til den gode og autentiske læringa.

Vinteren 2024 planlegger skolen et havfiskeprosjekt i samarbeid med en lokal fisker og samiskspråklig ressurs. Elever som har valgfaget kulturarv skal delta i et undervisningsforløp der de er med på å sette garn og dra garn, og å ta vare på og bearbeide fangsten i etterkant. Denne læringsarenaen inngår i et større tverrfaglig prosjekt der de samiskspråklige elevene skal lage podcast. Det ligger også i planene at det samiskspråklige lyd materialet som produseres underveis brukes til videre læremiddelproduksjon. Ressurspersoner trekkes også inn i undervisninga i etterkant når råvarene skal bearbeides. Da er målet at elevene skal få erfaring og opplæring i tradisjonelle konserveringsmetoder som tørking, salting og røyking. I dette prosjektet vil ulike elevgrupper jobbe med gjennomføring og etterarbeid på ulike måter. De samiskspråklige elevene vil i etterkant ha språklige mål. Dette vil være nyttig på grunn av mangelen på læremidler, men også fordi arbeidet vil være samfunnsnyttig for andre utenfor skolens virksomhet. De norskspråklige elevene deltar i autentiske læringssituasjoner som gir rom for refleksjon rundt bærekraft og utnyttelse av lokale råvarer.

Foto: Ájluovta skávllå/Drag skole

Del 4: Lulesamisk profilskole

Stedlige forutsetninger og utfordringer

Regjeringen oppnevnte ved kongelig resolusjon 19. september 2014 et utvalg for å utrede lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk i Norge. Utvalget avga sin enstemmige innstilling 10. oktober 2016 trykt som NOU 2016:18 Hjertespråket¹⁵. Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk. I kapittel 10, diskuteres betydningen av profilskoler i samiskopplæring, med fokus på å tilby sterke språkmodeller.

«Allerede i dag er det mange skoleeiere som etablerer profilskoler, det vil si skoler som har et særskilt fokus på enkelte fag. Et eksempel er realfagsskoler som tilbyr timer utover minstetimetallet i matematikk og naturfag. Økning i timetallet kan skje gjennom bruk av fleksible timer, ved omdisponering fra andre fag og/eller ved å legge til ekstra timer. Utvalget mener dette er en modell som også vil være aktuell for samiskopplæring».

(Punkt 10.4 Utvalgets vurderinger s. 123)

Profilskoler, som allerede er vanlige, spesialiserer seg på bestemte fagområder, og det foreslås å etablere minst én samisk profilskole i språkvitaliseringskommunene¹⁶. Denne skolen vil gi et helhetlig samisk opplæringstilbud etter Kunnskapsløftets læreplanverk for samisk. En slik skole vil være avgjørende for å fremme sterke språkmodeller og utvikle produktiv samiskspråklighet blant elever, noe som krever organisatoriske rammer og en bevisst språkbrukstilnærming.

Dagens utfordringer innen lulesamisk opplæring er nøye dokumentert gjennom både erfaringsbasert praksis og forskning. Spesielt bør Riksrevisjonens rapport fra 2019¹⁷ fremheves, som peker på betydelige mangler i kvaliteten på opplæringen for samiske barn. Disse manglene omfatter følgende:

Hovedfunn

- Elever som ber om opplæring, får retten oppfylt, men tilbudet er ikke godt nok kjent utenfor samiske kjerneområder.
- Det er svakheter i tilbudet om opplæring i og på samisk.
- Mangel på samiske læremidler svekker opplæringstilbudet.
- Svakheter i organiseringen og gjennomføringen av fjernundervisningen medfører store ulikheter i opplæringstilbudet.
- Knapphet på samisklærere er et vedvarende problem.
- Virkemidlene er mange og små, og de er spredt på mange aktører. De statlige virkemidlene er ikke effektive nok for å oppnå nødvendige forbedringer i det samiske opplæringstilbudet.

¹⁵ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-18/id2515222/>

¹⁶ <https://sametinget.no/sprak/forvaltningsområdet-for-samiske-sprak/>

¹⁷ <https://www.riksrevisjonen.no/rapporter-mappe/no-2019-2020/undersokelse-av-samiske-elevers-rett-til-opplaring-i-og-pa-samisk/>

Det er en klar sammenheng mellom Riksrevisjonens funn, erfaringsbasert praksis og forskning innen lulesamisk språkopplæring. Når det gjelder lulesamisk språkopplæring, kan utfordringene oppsummeres som følger:

1. **Ikke tilstrekkelig undervisningstilbud:** Det er klare tegn på at undervisningstilbudet innen lulesamisk opplæring ikke er tilstrekkelig. Selv om mange foreldre aktivt velger samisk som språk for sine barn, er ikke samisk alltid det dominerende hjemmespråket for elevene. Dette har ført til en situasjon der skolen bærer det aller største ansvaret for lulesamisk språk. Det er bare én skole som har et fullt ut førstespråklig tilbud, og som reelt bærer det lulesamiske språkansvaret: Ájluovta skávlå/Drag skole. Det er et uforholdsmessig lite tilgang på menneskelige og økonomiske ressurser rundt et så stort ansvar.
2. **Mangel på kvalifiserte lærere:** Det er en prekær mangel på kvalifiserte lulesamiske lærere. Rekrutteringsgrunnlaget er begrenset, og mange lærere forlater undervisningsyrket for andre stillinger. Dette gjelder spesielt for ungdomsskolen, der kravene til fagkompetanse og evne til å undervise på samisk er høyere.
3. **Begrensede læremidler:** Tilgangen på lulesamiske læremidler er svært begrenset. Elever har ikke rett til samiskspråklige læremidler på samme måte som for bokmål og nynorsk. Denne mangelen på læremidler forsterkes av utfordringene knyttet til å rekruttere kvalifiserte lærere, da lærerne også må utvikle sine egne læremidler.
4. **Svake språkmodeller:** Opplæringen i lulesamisk krever en annen tilnærming enn opplæring i et majoritetsspråk på grunn av språkets minoritetsstatus, og manglende eksponering for språket utenfor skolen svekker effektiviteten i språkovertøringen. Organiseringen av opplæringen og utviklingen av lulesamiske lærere må derfor være et prioriteringsområde for å styrke språkmodellene.

Basert på den beskrivelsen av Ájluovta skávlå/Drag skoles innsats for lulesamisk språk i del 3, er det vår oppfatning at skolen har på plass en del forutsetninger for å kunne bli en lulesamisk profilskole. Skolens tilbud om lokal førstespråkundervisning har tiltrukket flere samiskspråklige familier til Hábmera suohkan - Hamarøy kommune. Nasjonale tall for skoleåret 2023-24 bekrefter at flertallet av elever med lulesamisk som førstespråk, velger Ájluovta skávlå/Drag skole.

Arbeidsgruppens standpunkt: Ájluovta skávlå/Drag skole har potensial til å bli en sterk lulesamisk profilskole, med stedlig undervisning, fjernundervisning og hospiteringsmuligheter. Den store samiske befolkningen i området gir en unik mulighet til å lykkes med dette initiativet, som vil gagne både lokalsamfunnet og det samiske samfunnet som helhet, og ha nasjonal betydning. Satsingen på en lulesamisk profilskole vil ha positive konsekvenser for hele befolkningen i Hábmer - Hamarøy, og særlig bidra til styrking av samisk kultur, språk og identitet. Et styrket fagmiljø i samisk vil gi også samiske elever opplæring av god kvalitet, og ringvirkningene av dette vil kunne gi formidable resultater i produktiv bruk av samisk språk.

Kjennetegn på sterke språkmodeller

Termene *sterke* og *svake* tospråklige modeller er hentet fra NOU 2016: Hjertespråket, og tospråklighetsprofessor Colin Bakers typologi. Der er tospråklig opplæring systematisert i to hovedgrupper: sterke og svake modeller. Erfaring med de sterke modellene er at elevene som følger disse, har stor sjanse til å bli aktivt tospråklige, mens erfaring med de svake modellene er at elevene her har små sjanser til å bli aktivt tospråklige.

Sametinget har utredet hvordan sterke språkmodeller kan iverksettes i skole og barnehager, der produktivt samisk språk skal være et klart mål. Videre har Sametinget initiert et utviklingsprosjekt for barnehager og skoler, der Ájluovta skávllå/Drag skole, som eneste skole i lulesamisk område, er en del av utviklingsprosjektet. Prosjektet ledes av Sáme låhkamguovdásj – Nasjonalt senter for samisk i opplæringa. Hovedmålet for Ájluovta skávllå/Drag skoles arbeid med sterke språkmodeller er per tid at samiskelevne på skolen skal ta i bruk samisk i møte med andre samiskspråklige.

Bak dette målet ligger det et mål om økt kompetanse hos foresatte og alle ansatte på skolen om språk, språkvalg og strategier. Heimene involveres, gjøres kjent med og er aktive deltakere i prosjektet. Ájluovta skávllå/Drag skole har kartlagt utfordringer i samiskopplæringa, og veilederne leder skolen inn på forskningsbaserte løsningsmønstre for god språkoverføring. Visse endringer i organisering og metoder vi arbeider på er nødvendige dersom vi skal lykkes med å overføre samisk til neste generasjon.

Rett til samiskundervisning etter en sterk språkmodell

De nye læreplanene av fagfornyelsen i Kunnskapsløftet 2020 slår fast at i fagene samisk som første- og andrespråk skal opplæringa skje gjennom sterke språkmodeller.

I Hábmer - Hamarøy har vi alle muligheter for å lykkes med å organisere opplæringa etter sterke språkmodeller. Ájluovta skávllå/Drag skole bør kunne tilby både stedlig undervisning, fjernundervisning og hospiteringer for elever på andre skoler i Hábmer - Hamarøy. Samtidig vil skolen kunne utvikle seg til å bli en nasjonal ressurskole. Her kan mennesker med innfødt kompetanse bidra i språkarbeidet, og foreldre og øvrig lokalsamfunn kan ta del av den språklige utviklingen og selv blir produktive samiskspråklige. Den tidligere nevnte boligaksjon i Tysfjorden har medført en konsentrert samisk befolkning i stedene rundt Ájluokta - Drag. I dag representerer akkurat dét også et potensial for å lykkes. Vi trenger en sterk lulesamisk profilskole for at lulesamisk språk skal være et levende språk. Får vi løftet kvaliteten på opplæringa etter sterke språkmodeller vil det gjøre store utslag for lulesamisk språk i sin helhet. Interessentene i en profilskole går ut over vårt eget lokalsamfunn; skolen har betydning for hele det samiske samfunnet, og den har også en nasjonal verdi.

Barn med norsk som opplæringsspråk i profilskolen

Det er verdt å merke seg at samisk innhold i de nye læreplanene av LK20 er styrket på nasjonalt nivå. *Alle skoler i Norge* skal gi opplæring om samer og samiske forhold. Disse framgår både av overordnet del og i de ulike fagene. I læreplanene er det samisk innhold både i tekstene i «Om faget» og i kompetansemål. I noen av kompetansemålene er det samiske innholdet nevnt eksplisitt. I andre kompetansemål er det samiske innholdet implisitt, og skolene kan vurdere når og på hvilke måter opplæringen skal inngå. Alle elever i

grunnskolealder som bor i forvaltningsområdet for samisk språk skal få opplæring i samsvar med læreplanverket Kunnskapsløftet samisk (LK20S).

Læreplanene for Kunnskapsløftet samisk er likeverdige og parallelle læreplaner for opplæring i samiske distrikt. Dette er gjeldende for alle grunnskoler i Hábmera suohkan -Hamarøy kommune.

Alle elever skal føle seg hjemme i skolene på Hábmer - Hamarøy. Ájluovta skávlå/Drag skole vil fortsatt undervise etter to opplæringsspråk, samisk og norsk. Foreldre vil i fortsettelsen, slik som etter dagens praksis, kunne velge hvilket opplæringsspråk barnet skal følge på skolen. I en norsk klasse skal opplæringa gis på norsk språk og etter gjeldende læreplaner.

På Ájluovta skávlå/Drag skole skal alle barn kunne være sammen i et trygt og inkluderende fellesskap. Selv om to ulike opplæringsspråk kan velges på skolen, vil skolen også i framtida legge til rette for et fellesskapende skolemiljø.

Ubalanse i samisk språkopplæring: Veien mot en lulesamisk profilskole

I den statlig finansierte skolestrukturen for samisk opplæring i Norge er det tydelige forskjeller mellom de ulike samiske områdene. Mens det er flere skoler og institusjoner dedikert til å fremme og bevare nordsamisk og sørsamisk språk og kultur, står lulesamisk område og språk i en annen situasjon.

I nordsamisk område er det etablert skoler som Samisk videregående skole i Karasjok, Samisk videregående skole og reindriftsskole i Kautokeino, og Sameskolen i Målselv. Tilsvarende finner vi i sørsamisk område institusjoner som Sørsamisk kunnskapspark i Hattfjelldal (tidligere Sameskolen for Midt-Norge) og Sameskolen i Snåsa.

Det er verdt å merke seg at det mangler tilsvarende institusjoner og skoler dedikert til lulesamisk språk og kultur. Denne ubalansen i tilgangen til ressurser og støtte for å fremme lulesamisk språkopplæring og kultur er åpenbar.

Samtidig med disse utfordringene knyttet til lulesamisk språkopplæring og den manglende likebehandlingen av lulesamisk område, er det viktig å merke seg den spesifikke finansieringen som tilbys gjennom nasjonale myndigheter. Gjennom statsbudsjettet, spesifikt gjennom Kapittel 227 "Tilskot til særskilde skular", Post 63 "Tilskot til kommunar og fylkeskommunar", tildeles det tilskudd til visse skoler og institusjoner.

Blant disse tilskuddsmottakerne er de kommunale sameskolene i Snåsa og Målselv, som gir opplæring på henholdsvis sørsamisk og nordsamisk. Disse skolene har hele landet som opptaksområde, og tilskuddet dekker også utgifter til skoleskyss for elever ved den kommunale sameskolen i Målselv. Det er foreslått et tilskudd på 31 millioner kroner innenfor denne løyvingen, noe som understreker betydningen og omfanget av den økonomiske støtten som tilbys for å fremme samisk språk og kultur gjennom disse skolene. Denne finansieringen er et viktig element i nasjonale myndigheters satsing på å styrke og bevare de samiske språkene og kulturen. Det mangler tilsvarende støtte for lulesamisk område.

Arbeidsgruppen understreker: Denne mangelen på likebehandling når det gjelder bevilgninger og støtte antyder alvorlige konsekvenser for lulesamisk språkopplæring. Erfaringer og ulike rapporter, inkludert fra Norge og Riksrevisjonen, indikerer at lulesamisk

språk nå står overfor betydelige hindringer og utfordringer. På oppdrag fra Kommunal- og distriktsdepartementet, er det i rapporten fra NORCE¹⁸ poengterer behovet for kraftigere tiltak for å møte den prekære lærermangelen innen lulesamisk og sørsamisk opplæring. «Det er prekær lærermangel i sørsamisk og lulesamisk, og her er rekrutteringsgrunnlaget smalt, og mange lærere går over i andre stillinger i forvaltningen, administrasjon og utvikling av læremidler. Hvis disse språkene skal reddes vil det være behov for langt kraftigere tiltak, og disse kan en ikke forvente at kommunene skal stå for og finansiere». (Angell, E et.al. 2022:51).

Det forventes at nasjonale myndigheter tar tak i denne ubalansen og sørger for økte bevilgninger og tiltak rettet spesifikt mot lulesamisk område og språk. Etablering og finansiering av en lulesamisk profilskole i Hábmera suohkan - Hamarøy kommune vil være et viktig skritt i denne retningen, og vil bidra til å sikre at lulesamisk språk og kultur får den nødvendige støtten og oppmerksomheten for å bevares og utvikles på lik linje med de andre samiske språkene.

Del 5: Mål og målbeskrivelse

Målene som er satt i denne utredningen følger metoden i statlige veiledere for måldefinering, så langt det høver. Behovet for utredningen er beskrevet i kapitlene foran, og behovet for hvert enkelt tiltak beskrives i tekstdel under respektive tiltak.

Visjon:

Ájluovta skávllå/Drag skole, som lulesamisk profilskole, arbeider på opplæringsområdet i tidsspennet mellom tidligere generasjoners levde liv og med dagens virkelighet på Ájluokta – Drag, sett i et fremtidsrettet språk -og utdanningsperspektiv.

Begrunnelse:

Visjonen tar utgangspunkt i at Ájluovta skávllå/Drag skole skal være et levende sentrum for lulesamisk språk og kultur, samtidig som vi skaper et inspirerende læringsmiljø for alle våre elever. Trivsel og trygghet er en forutsetning for et godt læringsmiljø. Skolen legger vekt på å integrere kunnskaper om samisk språk, kultur og samfunnsliv i alle aspekter av skolelivet. Fra våre utsmykkede fellesarealer til pedagogiske verktøy som språkduker, søker vi å skape et miljø der elever kan lære, utforske og utvikle seg på både samisk og norsk.

Vårt samfunnsansvar strekker seg utover klasserommets vegger. Gjennom engasjement i utviklingen av lulesamiske læremidler og naturfagsterminologi bidrar vi til å bevare vårt unike lulesamiske språk og kulturelle arv for kommende generasjoner. Ved bruk av utvidede læringsarenaer som fjellturer og lokale samarbeidsprosjekter, gir skolen elevene praktisk kunnskap som styrker deres forståelse for naturen, samfunnet og seg selv. Skolen skaper et inkluderende og trygt miljø der hver elev opplever mestring, glede og fellesskap på sin vei inn i videre studier og ulike typer arbeidsliv.

¹⁸ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/kritisk-mangel-pa-kompetanse-i-samisk-sprak/id2910027/>

Effektmål:

Effekter av Ájluovta skávllá/Drag skole sitt arbeid på opplæringsområdet sett i et fremtidsrettet språk -og utdanningsperspektiv er det i følgende uttrykt to effektmål;

1. *Elevene oppnår grunnleggende faglig og sosial kompetanse, blant annet om kulturelt mangfold og inkludering, og er godt rustet for videre studier og varierte yrkesmuligheter, lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.*
2. *Samisk språk høres, snakkes, sees, leses og skrives i lokalsamfunnet på alle samfunnsområder.*

Arbeidsmål:

Tiltak 1. Økning i antall lulesamiske språkbrukere:

- Øke antallet produktive lulesamiskspråklige.
- Være en lulesamiskspråklig ressurskole, både lokalt for skolene i Hábmer – Hamarøy, men også nasjonalt.

Tiltak 2. Utvikling av tradisjonskunnskap:

- Styrke opplæringen og bevaringen av tradisjonskunnskap gjennom tilpassede undervisningsmetoder, utvidede læringsarenaer og lokale ressurser.

Tiltak 3. Styrking av fagmiljøet:

- Samarbeide med sentrale institusjoner og aktører for å styrke det faglige fundamentet for lulesamisk språkopplæring.
- Tilrettelegge for en helhetlig tilnærming til lulesamisk opplæring, inkludert utvikling av læremidler og styrking av lærerressurser.

Tiltak 4. Utvikling av lulesamiske læremidler:

- Sikre tilgang til relevante og kvalitetsorienterte læremidler for lulesamiske elever i alle fagområder.
- Ta ledelsen i utviklingen av lulesamiske læremidler som møter spesifikke behov innen lulesamisk opplæring.

Tiltak 5. Fjernundervisning ved Ájluovta skávllá/Drag skole:

- Tilby fjernundervisning og hospiteringsmuligheter for elever både lokalt og nasjonalt, for å utvide tilgangen til lulesamisk opplæring og kulturutvikling.
- Etablere et fjernundervisningssenter ved Ájluovta skávllá/Drag skole for å styrke lulesamisk språkopplæring lokalt og nasjonalt.

Målbeskrivelse:

1. Økning i antall lulesamiske språkbrukere: Veien mot sterke språkmodeller

I tråd med Sametingets strategier for samiske språk, kjent som "Giellalápmim", har Sametinget lansert et nytt utviklingsprogram for sørsamisk og lulesamisk. Målet med dette programmet er ambisiøst: å doble antallet språkbrukere innen 2040. Spesielt i lulesamisk område er ambisjonen å øke antallet produktive lulesamiskspråklige med over 300 innen samme tidshorisont, med tilsvarende rekruttering av voksne språkbrukere gjennom

språksentrene. For å nå disse målene kreves det både evne og vilje til å tilpasse metoder og organisering.

Begrepet "produktive lulesamiskspråklige" refererer til personer som har en aktiv og fungerende bruk av lulesamisk språk i dagliglivet. Dette inkluderer evnen til å kommunisere, forstå og uttrykke seg på lulesamisk i ulike situasjoner, enten det er i samtaler, skriving, lesing eller annen språklig aktivitet. Med andre ord, produktive lulesamiskspråklige er de som ikke bare har en passiv kjennskap til språket, men som faktisk kan bruke det aktivt og effektivt i praktiske sammenhenger. Å øke antallet produktive lulesamiskspråklige innebærer derfor å oppmuntre til og støtte en dypere og mer aktiv integrering av språket i samfunnet og i hverdagslivet.

Satsingen på sterke språkmodeller utgjør det viktigste bidraget i en positiv språkutvikling. Gjennom sterke språkmodeller får vi rollemodeller som aktivt bruker og fremmer lulesamisk språk i ulike sammenhenger, og som dermed inspirerer andre til å følge deres eksempel. Gjennom å styrke og utvide denne gruppen av produktive lulesamiskspråklige, kan samfunnet skape et miljø som oppmuntrer til språkbruk og kontinuerlig utvikling av lulesamisk språk.

I Hábmer - Hamarøy har vi en unik mulighet til å organisere opplæringen etter sterke språkmodeller. Ájluovta skávvllá/Drag skole, som en lulesamisk profilskole, vil spille en avgjørende rolle i dette arbeidet. Skolen har potensial til å bli en lulesamiskspråklig ressurskole både på lokalt og nasjonalt nivå. På lokalt nivå vil skolen kunne tilby stedlig undervisning, fjernundervisning og hospiteringsmuligheter for elever fra andre skoler i Hábmer - Hamarøy. Dette vil være et viktig bidrag til å styrke lulesamisk språk og kultur lokalt. Samtidig vil Ájluovta skávvllá/Drag skole kunne påta seg et større nasjonalt ansvar ved å tilby hospiteringsmuligheter for elever som tar lulesamisk språkopplæring, uavhengig av fjernundervisning. Skolen kan ta et særlig ansvar for elever med lulesamisk som førstespråk. Gjennom aktiviteter som læremiddelutvikling, fjernundervisning og hospiteringsordninger, vil skolen ikke bare utvide sitt innflytelsesområde, men også gi flere elever muligheten til å delta i lulesamisk språkopplæring og kulturutvikling.

En sterk lulesamisk profilskole som Ájluovta skávvllá/Drag skole vil være avgjørende for å sikre at lulesamisk språk forblir levende og tilgjengelig. Derfor vil en slik profilskole også ha nasjonal verdi.

2. Utvikling av tradisjonskunnskap

Opplæringsinstitusjoner har et spesielt ansvar for å formidle og holde i hevd verdier og kulturelle uttrykk som er arvet fra tidligere generasjoner, og som utgjør vår felles kulturelle arv og identitet. Opplæringsinstitusjonenes mandat er også å gi elevene opplæring i bærekraftig bruk av naturen. Tradisjonell kunnskap og bærekraftig forvaltning av naturen er knyttet nært sammen. I Norges handlingsplan for naturmangfold, "Natur for livet", understrekes det at vår kulturhistoriske kunnskap knyttet til naturen er blitt sterkt redusert gjennom de siste generasjoner. Mye av vår kultur- og naturarv forsvinner for hver dag som går. Dette medfører at befolkningens tradisjonelle kunnskap om arter og landskap, og ikke minst om vår egen plass i naturen, er i ferd med å forsvinne. Tradisjonell kunnskap om bærekraftig forvaltning av naturen har en rik historie i Norge, og omfatter praksiser knyttet til fiskerbonden ved kysten, samisk reindrift, gårdsbruk og ressursutnyttelse i kystområder. Denne kunnskapen har vært essensiell for å bruke naturressurser som næring, medisin og materialer. I samiske områder opprettholdes tradisjonell kunnskap gjennom bevaring av tradisjonell naturbruk,

og det er avgjørende å sikre denne kunnskapen for nåværende og kommende generasjoner. Denne kunnskapen er ofte ikke skriftlig, men består av erfaringer og kunnskap overlevert fra generasjon til generasjon gjennom læring og muntlig overføring (Meld. St. 14 (2015-2016), s. 140-141).¹⁹

Bilde: Duodjeprosjekt på mellomtrinnet skoleåret 2023/2024. Garving av fiskeskin. Foto: Ájluovta skávllå/Drag skole.

Ájluovta skávllå/Drag skole har gjennom de siste årene jobbet med tradisjonell kunnskap og bærekraftig bruk av naturen, gjennom bl.a. suoijnim (sanking av sennagress), muorrim (arbeide ved til eget bruk), sette og høste potet og garnfiske i ferskvann. Det er et mål at elevene skal få erfaring med å være til stede, bruke og høste av naturen i nærområdet, og samtidig bruke og videreformidle kunnskapen lokale tradisjonsbærere innehar. Slik kan elevene utvikle praktiske ferdigheter og få ta del av kunnskap som mange ikke har tilgang til i hjemmet. Tradisjonskunnskap er også knyttet til gode håndverksferdigheter. Dette er ferdigheter som i et bærekraftperspektiv blir stadig viktigere for fremtidige generasjoner. Læreplanen i faget duodje har spesifikke kompetansemål som dreier seg om håndverksferdigheter. Tradisjonell duodje er i seg selv bærekraftig, og ved Ájluovta skávllå/Drag skole satser vi på et solid fagfellesskap i duodjefaget, og vi ønsker i fremtiden å være en ressurs på feltet, både lokalt og regionalt.

Dette gjør vi gjennom:

- satsing på tradisjonell duodje og håndverk
- bierggit i naturen
- matkultur
- utvikle og formalisere samarbeid med andre institusjoner og ressurspersoner

3. Tiltak for styrking av fagmiljøet

Gjennom samarbeid med flere sentrale institusjoner og aktører, har vi som mål å styrke det faglige fundamentet for lulesamisk språkopplæring.

Sáme allaskávllå/Samisk høgskole, Sáme Låhkånguovdásj/Nasjonalt senter for samisk i opplæringa, og Árran Julevsáme guovdásj Lulesamisk senter er viktige samarbeidspartnere. Sammen kan vi arbeide for å skape et gunstig læringsmiljø for lulesamiske barn og unge.

¹⁹ Natur for livet – Norsk handlingsplan for naturmangfold [Meld. St. 14 \(2015–2016\) \(regjeringen.no\)](#)

Dette inkluderer utvikling av en lulesamisk profilskole og tilgang til oppdaterte lulesamiske læremidler. Jfr. Inngått samarbeidsavtale²⁰.

Nord universitet med sitt senter for samisk og urfolksstudier vil også spille en vesentlig rolle i å styrke forskning og høyere utdanning innen lulesamisk språk og kultur. Et nært samarbeid vil bidra til å tilpasse studieprogrammer og forskning til behovene innen lulesamisk språkopplæring.

Samarbeid med andre aktører og institusjoner som Ájluovta mánálgárdde/Drag barnehage, Knut Hamsun vgs/joarkkaskávllá, og Viejega mánálgárdde (lulesamiskspråklig barnehage) vil bidra til å skape en helhetlig og effektiv tilnærming til lulesamisk opplæring. Gjennom dette samarbeidet ønsker vi å utvikle sterke språkmodeller og sikre en felles språklig praksis.

4. Initiering, organisering og utvikling av lulesamiske læremidler

Målet er at Ájluovta skávllá/Drag skole tar et ledende ansvar for den lulesamiske læremiddelutviklingen i fremtiden ved å initiere, tilrettelegge og samarbeide for å sikre at læremidler møter våre spesifikke behov. Dette inkluderer følgende tiltak:

1. Initiere læremiddelprosjekter: Skolen vil ta ledelsen i å identifisere behovene og igangsette prosjekter for utvikling av lulesamiske læremidler. Med vår kompetanse og innsikt i lokale forhold, er vi best rustet til å vite hva som trengs for å styrke lulesamisk opplæring.

2. Utvikle lokale læremidler for tverrfaglige prosjekter: Vi vil legge vekt på å utvikle læremidler som integreres sømløst i tverrfaglige prosjekter, slik at lulesamisk språk og kultur blir en naturlig del av elevenes læring på tvers av fagområder.

3. Tett samarbeid med læremiddelprodusenter: Gjennom samarbeid med læremiddelprodusenter som LearnLab, vil skolen bidra til å forme og tilpasse eksisterende læremidler for å imøtekomme de spesifikke kravene til lulesamisk opplæring.

4. Samarbeid med større forlag for oversettelse og tilpasning av læremidler: Vi vil opprette samarbeid med større forlag for å få oversatt og tilpasset eksisterende læremidler til lulesamisk. Skolen vil være en aktiv deltaker i prosessen, sørge for at terminologi er korrekt og relevant, være et kontaktledd mellom forlag og oversettere, og sikre en smidig gjennomføring av oversettingsjobber.

Vi skal organisere og tilrettelegge for læremiddelproduksjon, samtidig som lærerressurser skal prioriteres til undervisning. Ájluovta skávllá/Drag skole vil dermed spille en sentral rolle i å styrke lulesamisk opplæring gjennom tilpassede og kvalitetsorienterte læremidler, samtidig som vi vil være en viktig bidragsyter til dagens læremiddelproduksjon.

«Vi vet selv best hva vi har behov for». Med 27 av 33 elever som har lulesamisk som førstespråk i Norge, er det i hovedsak elevene ved Ájluovta skávllá/Drag skole som har behov for læremidler innen fag som matematikk, naturfag, KRLE, og mer. Det er derfor avgjørende at forlagene har en tett dialog med skolen. Vi viser til vårt gode samarbeid med LearnLab, hvor jevnlig dialogmøter har vært en suksess. Vi er den viktigste høringspartneren når nye læremidler skal oversettes eller produseres, fordi vi representerer brukergruppen og har

²⁰ <https://www.hamaroy.kommune.no/cppage.6536861-510730.html>

førstehåndskunnskap om våre elevers behov og utfordringer.

5. Fjernundervisning ved Ájluovta skávllå/Drag skole

Etter at Opplæringslova ble innført i Norge har alle samiske elever individuell rett til opplæring i samisk i skolen. Mange samiske elever er bosatt i områder der det ikke finnes stedlige samisklærere. I slike tilfeller må skoleeier tilby alternative opplæringsformer i samisk. Den mest utbredte av disse er fjernundervisning. Fjernundervisning er en måte å organisere undervisning på der eleven helt eller delvis har kontakt med lærestedet uten å behøve å være til stede fysisk på dette stedet, da gjerne via digitale løsninger. Ájluovta skávllå/Drag skole organiserer fra skoleåret 23/24 undervisning for Innhavet oppvekstsenter, da med ambulerende lærer fra Drag skole.

I en artikkel publisert i Ságat den 27. januar 2023²¹, signaliserer Sametingsrådet ønske om å etablere tre samiske fjernundervisningssentre for å styrke språkopplæringen. Dette initiativet kommer som et svar på behovet for å opprettholde samisk språkopplæring og kultur, spesielt etter Utdanningsdirektoratets beslutning om å utvikle nordsamisk språkopplæring ved Áarjelsaemien Vierhtiesáafoe/Sørsamisk kunnskapspark. Sametingsrådet, representert ved Mikkel Eskil Mikkelsen, understreker her viktigheten av bedre koordinering og nasjonal planlegging for å møte utfordringene knyttet til fjernundervisning. Kritikken rettes mot sektorforsplittingen og behovet for en helhetlig strategi. De foreslåtte tiltakene i NOU 2016: 18 Vájmogiella/Hjertespråket, inkludert etablering av samiske språkressurssentre, blir fremhevet som avgjørende for å styrke samiske språk. Det etterlyses bedre organisering av fjernundervisning og språkopplæring, med håp om at regjeringen følger opp med konkrete tiltak i tråd med rapportens forslag.

Fjernundervisning ved Ájluovta skávllå/Drag skole er ikke bare en praktisk løsning, men en nøkkelfaktor for å styrke samisk selvbestemmelse i utviklingen av lulesamisk språk og kultur. Skolen spiller en unik rolle som den naturlige drivkraften bak lulesamisk språkopplæring i regionen, og dens engasjement for fjernundervisning er en refleksjon av dette. Gjennom hospiteringsmuligheter i et sterkt lulesamisk samfunn, som Hábmer - Hamarøy, får elevene ikke bare en teoretisk tilnærming til språket, men en virkelig forankring i den samiske kulturen og språket på lokalt nivå. Dette skaper en dypere forståelse og tilknytning til språket og gir en praktisk ramme for språklig utvikling.

Ájluovta skávllå/Drag skole bør ikke begrense seg til kun stedlig undervisning, men også tilby fjernundervisning og hospiteringsmuligheter for elever både lokalt i Hábmer – Hamarøy og nasjonalt for de som får lulesamisk språkopplæring. Dette utvider ikke bare skolens påvirkningsområde, men gir også flere elever muligheten til å delta i lulesamisk språkopplæring og kulturutvikling.

Gjennom fjernundervisning og hospiteringsmuligheter kan skolen dra nytte av mennesker med innfødt samisk språkkompetanse til å bidra i språkarbeidet. Samtidig kan foreldre og det bredere lokalsamfunnet ta del i den språklige utviklingen og selv bli aktive deltakere i å opprettholde og styrke det lulesamiske språket.

²¹ <https://www.sagat.no/vil-opprette-tre-sentre-for-samisk-fjernundervisning/19.36438>

Videre vil etablering av et fjernundervisningssenter ved Ájluovta skávlå/Drag skole ikke bare være et viktig tiltak for å styrke lulesamisk språk og kultur lokalt, men det vil også imøtekomme ønskene og målene som er satt av Sametinget og sametingsrådet for å styrke samisk språkopplæring og kulturutvikling nasjonalt.

Del 6: Nyttevirkninger og økonomiske rammebetingelser

Nyttevirkninger

Hvilke samfunnsverdier som legges til grunn når arbeidsgruppens utredning av Ájluovta skávlå/Drag skole som lulesamisk profilskole skal vurderes, er viktige. Det omfatter både landets geografi, og berører styringsnivåer som kommuner, fylkeskommuner og nasjonale myndigheter. I dette konkrete tilfellet gjelder det Hábmara suohkan – Hamarøy kommune, Nordland fylkeskommune, og ulike nasjonale myndighetsorganer, herunder Sametinget og Statsforvalteren i Nordland som statlig stedlig representant i fylket.

Av saksforhold en utredning skal omfatte, i henhold til statlig instruks²², er blant annet nyttevirkninger. Nyttevirkninger av tiltak kan både være positive og negative alt etter hva som legges til grunn for vurderingene. Tiltak kan omfatte både økonomiske sider og kvalitetsmessige sider. I tillegg reiser det spørsmål om fordelingsvirkninger. Valg mellom slike tas svært ofte som politiske vurderinger og vedtak.

Arbeidsgruppen har i sin utredning konstatert at Ájluovta skávlå/Drag skole har et stort potensial til å bli en sterk lulesamisk profilskole, med stedlig undervisning, fjernundervisning og hospiteringsmuligheter (Del 4: Lulesamisk profilskole, Stedlige forutsetninger og utfordringer). Vi har understreket at satsingen på en lulesamisk profilskole vil ha positive konsekvenser for hele befolkningen i Hábmara – Hamarøy, og særlig bidra til styrking av samisk kultur, språk og identitet. Profilskolesaken reiser ikke spørsmål om fordelingsvirkninger mellom de ulike skolene i Hábmara suohkan – Hamarøy kommune, etter vår vurdering. Det substansielle innholdet i en lulesamisk profilskole omfatter flere nivåer enn det kommunale, og har dimensjoner ved seg som omfatter statlig og fylkeskommunalt ansvar. Derfor fremmer heller ikke arbeidsgruppen vurderinger av et alternativ innenfor gjeldende økonomiske rammer for Ájluovta skávlå/Drag skole.

Samtidig har vi dokumentert en nasjonal ubalanse i den statlige finansierte skolestrukturen for samisk opplæring i Norge. Det er ikke bare en geografisk ubalanse, men også en innholdsmessig ubalanse i form av langt mindre gunstige vilkår for utvikling av lulesamisk språkopplæring. Vi slutter oss også til den generelle uttalelsen fra NORCE om lulesamisk og sørsamisk at: «Hvis språkene skal reddes vil det være behov for langt kraftigere tiltak, og at disse kan en ikke forvente at kommunene skal stå for å finansiere²³.»

²² Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ): Hva skal en utredning inneholde? <https://dfo.no/fagomrader/utredning-og-analyse-av-statlige-tiltak/hva-skal-en-utredning-inneholde>

²³ Elisabeth Angell, Bård Kårtveit, Vigdis Nygaard og Jan Åge Riseth 2022: Hvor går veien? Kartlegging av samisk språk og kultur i språkforvaltningskommunene. NORCE Helse og samfunn. Rapport 11-2022, s.51. norce-helse-og-samfunn-rapport-11-2022.pdf (regjeringen.no)

Dagens finansiering av lulesamisk språkopplæring ved Ájluovta skávllå/Drag skole

Direkte tilskudd fra Utdanningsdirektoratet: 1.980.000 kr (tall fra 2022-23)

Tilleggsfinansiering gjennom tospråklighetstilskudd: 1.280.000 kr

Den totale årlige tilskuddssummen for lulesamisk språkopplæring ved skolen beløper seg dermed til over 3,3 millioner kroner.

Ájluovta skávllå/Drag skole mottar årlig statlig kompensasjon for samisk språkopplæring, som fra 2023 utbetales automatisk basert på skolens registrering av elever som mottar samisk språkopplæring. For skoleåret 2022-2023 mottok skolen 1.980.000 kr i kompensasjon fra Utdanningsdirektoratet. Skolen har også en tilleggsfinansiering gjennom tospråklighetstilskudd fra Sametinget, som har som mål å fremme samisk språk i kommunene. Tilskuddet skal ikke brukes til kommunens lovpålagte oppgaver, men til ekstra tiltak for styrking og utvikling av de samiske språkene hos samiskspråklige barn i kommunene.

Det fremgår av utredningen at skolen har en samlet samiskspråklig kompetanse bestående av 16 personer, hvorav seks lærere behersker lulesamisk både skriftlig og muntlig. Videre forventes det at 2-3 lærere fra Ájluovta skávllå/Drag skole vil delta i begynneropplæring i lulesamisk fra høsten 2024 gjennom Utdanningsdirektoratets etterutdanningsordning "Kompetanse for kvalitet", noe som vil styrke skolens samlede kompetanse på området.

Dette indikerer at de økonomiske rammebetingelsene ikke fullstendig dekker de reelle kostnadene knyttet til lulesamisk språkopplæring ved skolen. Det er klart behov for ekstra ressurser for å imøtekomme dagens behov ved skolen og særlig for å realisere skolens ambisjoner for lulesamisk språkopplæring. Selv om tospråklighetstilskuddet fra Sametinget gir en ekstra støtte, forblir det en utfordring å sikre tilstrekkelig finansiering for å opprettholde og videreutvikle lulesamisk språkopplæring ved Ájluovta skávllå/Drag skole.